

९४
१९(A-B)

ग्रन्थनाम.

अथ

कर्तृनाम.

विषय.

१४
१९(A-B)

(A) "कैवल्योपनिषत्"

Kaivalyopanished वैदिकसाहित्यम्
ना (वेदान्तम्)

153

(B) "माण्डूक्योपनिषत्"

Mandukopanished

"

185

२४

१९(अ) कैवल्योपनिषत्

~~१९~~

१४

१९(अ)

~~१५~~
१९(अ)

श्रीगणेशायनमः॥ॐ॥अथाश्वलायनोक्तगवतंपरमेष्ठिनंपरिसमेसोव
 चा॥अधीहिउगव-ब्रह्मविद्यावरिष्ठंमदासद्भिःसेव्यमानानिगूढं॥यया
 चिरात्सर्वपापं व्यपोह्यपरापरं पुरुषमुपैतिविद्वान्॥तस्मैसहोवांचपिता
 महश्चश्रद्धातक्तिर्ध्यानयोगादेवेहि॥नकर्मणानप्रजयाधनेनयागेनै
 केअमृतसमानशुः॥परेणनाकंनिहितंगुहायांविभ्राजतेयद्यतयोवि
 शंति॥वेदोतविज्ञानमुनिश्चितार्थाःसंन्यासयोगयतयःशुद्धसत्ताः
 ॥तेब्रह्मलोकेषुपरांतकालेपरामृतापरिमुच्यंतिस्वर्गाविविक्तेदेशेच
 सुखासनस्थःशुचिःसमग्रीवशिरःशरीरः॥अस्याश्रमस्थःसकलं
 द्विपालिनिरुध्यतत्रयास्वगुरुंप्रणम्या॥हृत्पुंडरीकंविरुजंविशुद्धंवि
 चिंसमध्मेविशदंविशोकं॥अचिंसमव्यक्तंमनंतरूपंशिवंप्रशान्तम
 मृतंब्रह्मयोनिं॥तथादिमध्यांतविहीनमेकंविभुविदंनंदमरूपम

द्रुतं॥ उमा सहायं परमेश्वरं प्रभुं त्रिलोचनं नीलकण्ठं प्रशान्तं॥ ध्याता मुनिर्गच्छ
 ति नूतनयोनिं समस्तसाक्षितमसः परस्तात्॥ स ब्रह्मा स शिवः स हरिः सेंद्रः
 सौक्ष्मरः परमः स्वराद्य॥ स एव विष्णुः स प्राणः स कालोऽग्निः स चंद्रमाः स
 एव सर्वयद्रूपं यज्जलं व्यं सनातनं॥ ज्ञात्वा तं मूर्ख मयेति नान्यः पंथा मुक्तये
 ॥ सर्वरूपं स्थितात्मानं सर्वरूपा निचात्मनि॥ संपश्यन् ब्रह्म परमं याति नान्ये
 न हेतुना॥ आत्मानं मरणात्कृत्वा प्रणवं चोत्तरारणिं॥ ध्याननिर्मथनायासा
 सांशंदहति पंडितः॥ स एव माया परिमोहितात्मा शरीरमास्थाय करोति सर्वं॥
 त्रियं न पानादि विचित्ररोगैः स एव जाग्रपरितृप्तिमेति॥ काले सकले विलिने
 तमोतिरूपः सुखरूपमेति॥ पुनश्च जन्मांतरकर्मयोगात् स एव जीवः स्वपिति प्र
 बुद्धः॥ पुरत्रये क्रीडति यश्च जीवस्ततस्तज्जातं सकलं विचित्रं॥ आधारमा

सुषुप्ति

॥२॥

महत्तु

नंदमखंडबोधं यस्मिन् लयं याति पुरत्रयं च ॥ यत्रैव ते जं सिमनां सि विश्वं
मन्त्रात्मका वं विरहेण योगिनां ॥ एतस्माज्जायते प्राणो मनः सर्वेन्द्रियाणि च ॥
खं वायुर्ज्योतिरापः पृथिवी विश्वस्य धारिणी ॥ यत्प्रखंडं स सर्वं तस्मात् विश्वस्य
यतनं ॥ सूक्ष्मात् सूक्ष्मतरं निसृतं तत्तमेव तमेव तत् ॥ जाग्रत्स्वप्नसुषुप्तादिप्रपंच
यप्रकाशते ॥ तद्द्रष्टाहमिति ज्ञात्वा सर्वबंधैः प्रमुच्यते ॥ त्रिषु धामसु यद्गो
ज्यं तोक्ता शोगश्च यद्गवेत् ॥ तेभ्यो विलक्षणः साक्षी चिन्मात्रो हं सदा शिवः ॥
मयोऽव सकलं जातं मयि सर्वं प्रतिष्ठितं ॥ मयि सर्वं लयं याति तद्द्रष्टा द्वयमस्य
हं ॥ अणोरणीयानहमेन तद्द्रष्टा नहं विश्वमहं विचित्रं ॥ पुरातनो हं पुरुषो ह्मी
शं ॥ हिरण्यमयो हं शिवरूपमस्मि ॥ अपाणि पादो हं मर्चिस्तु शक्तिः पश्याम्यक्षुः
सशृणोम्यकर्णः ॥ अहं विजानामि विविक्ते रूपेण चोस्ति वेत्ता मम चित्स
दाहं ॥ वेदैरनेकैरहमेव वेद्यो वेदां हृद्देद विदेव चोहं ॥ न पुण्यपापे मम नास्ति

॥२॥

नाशोनजन्मदेहेन्द्रियबुद्धिरस्ति॥ नरुमिरापोममवहिरस्तिनयानिले
 मेस्तिनयांबुरं च॥ एवंविदितापरमात्मरूपंगुहाशयनिष्कलमद्वितीयं॥
 समस्तसाक्षीसदसद्विहीनप्रयातिशुद्धं परमात्मरूपं॥ ध्यायेज्जगदी
 ज्जगन्निवासंविश्वंजुहोतिवसुधाहिशिवावसानं॥ यः शतरुद्रीयम
 धीतेसोऽग्निपूतोऽभवति॥ सवायुपूतोऽभवतिसुरापानापूतोऽभवति॥ ब्र
 ह्महृत्पायाः पूतोऽभवति॥ वृत्तकस्यापूतोऽभवति॥ तस्मादविमुक्तमाश्रि
 तोऽभवति॥ असाश्रमी सर्वदासुखेदाजपेदनेनज्ञानमाप्नोतिसंसार
 र्णवनाशनं॥ तस्मादेवविदित्वेनैकैवल्यफलमश्नुतेकैवल्यफलम
 श्नतेति॥ इतिश्रीकैवल्योपनिषत्समाप्तः॥ ॐ नमोऽस्तुतेः शुभ
 यामदेवाः रुद्रं पश्येमाश्चर्य्यतजाः॥ स्थिरैरंगैस्तुष्टवांसस्तनुचि
 र्य्यशोमदेवैर्हितं यदायुः॥ स्वस्ति न इन्द्रो वृद्धश्रवाः स्वस्ति नः पूषा

॥३॥

विश्ववेदाः स्वस्ति न साक्ष्ये अरिष्टनेमिः स्वस्ति नो बृहस्पतिर्द
धातु ॥ ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः ॥ श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥ ८॥ ॥

५५
१९
इति
केवल्योपनिषत्

॥३॥

॥ प्राण्डुल्योपनिषद् ॥

ओ नमः ॥ रुद्राय परमात्मने श्रीगुरुभ्यो नमः ॥
ॐ भद्रं कर्णेभिः शृणुयाम देवा भद्रं पश्येमाक्षभिः
प्रजित्वाः स्थिरैरङ्गैस्तुष्टुवांसस्तनूभिर्विशोमदेवहि
तं पश्यामः ॥ ॐ ह्रीं क्लीं ॥ सर्वतस्मो पद्मा
ख्याने भूते नवम् विष्णुदिति सर्वमोङ्कार एव यच्च
न्यत्रिकालातीतं तदप्योङ्कार एव सर्वं ह्येतद्ब्रह्मा
यमात्मा ब्रह्म सोयमात्मा चतुष्टया जगदिति
स्थानो बहिः प्रज्ञः स सांग एको न विनाति मु

१४/१७ (B)

खः स्थुलभुग्वैश्वानरः प्रथमः पादः ॥ स्वप्रस्था
 नोतः प्रज्ञः स सांगएकोनविंशतिमुखः प्रविविक्त
 नुकृतैजसाद्वितीयः पादः यत्र सुप्तो न कंचनका
 मं कामयते न कंचन स्वप्नं पश्यति तत्सुषुप्तं ॥ सु
 पुष्टस्थान एकीभूतः प्रज्ञानघन एवानंदम
 यो ह्यानंद नुकृते तो मुखः प्राज्ञस्तृतीयः पादः
 एष सर्वेश्वर एष सर्वज्ञ एषो तर्क्य मेष योनिः
 सर्वस्य ॥ स्वाय यौहिभूतानां ॥ नोतः प्रज्ञं ॥

न बहिः प्रज्ञं नो भयतः प्रज्ञं न प्रज्ञा न घनं न प्रज्ञं
ना प्रज्ञमदृष्टमव्यवहार्यमग्राह्यमलक्षणमभ्वं य
मव्यपदेश्यमेकात्मप्रत्ययसारंप्रपंचोपशमं शि
वमद्वैतचतुर्थमन्यं तस्मात्मा स विज्ञेयः सो
यमात्मा ध्येयस्तरमोङ्कारो धिमात्रं ॥ पादा मात्रा
मात्राश्च पादाः अकार उकारो मकार इति जाग
रितस्थानो वैश्वानरो कादः प्रथमा मात्रा ॥ आ
प्तेशदिमत्यादाप्रोतिहवै सर्वा न्का मानादिश्च

शान्तं

इ

मात्रादुक्तयोपनिषत्

१५५ (५)

भवति य एवं वेदा। स्वप्नस्थानस्तैजस उकागोद्वितीया
मात्रोत्कर्षादुभयत्वाद्वाकर्षति ह्येजान संततिं स
मानश्च भवति नास्या ब्रह्मविष्णुले भवति य एवं वे
द॥ सुषुप्तस्थानः प्राज्ञो मकोऽस्ततीया मात्रामिते
रपि निर्वामिनोति ह वा इदं सर्वमपीति च भवति
य एवं वेद॥ अमात्रश्चतुर्थो व्यवहार्यः प्रपञ्चोपरा
मः शिवो द्वैत एव मोक्षर आत्मैव संविशत्यात्मनात्म
नं य एवं वेद इति मांडुक्योपनिषत् समाप्ता॥ ॐ तत्सत् ॥ ५१

१२०

२५

१९

(११)